

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
תשיעי

היכל
חמישי

מאמר

משכני אחריר נרוצה

•

מ א ת

כבוד קדושת אדוננו מורנו ורבנו הגדול הגאון האמתי האלקי
חסידא קדישא אור עולם נזר ישראל ותפארתו קדוש ה'
מרנא ורבנא **מנחם מענדל** נבג"מ זי"ע
— אדמו"ר ה"צמח צדק" —
מליובאוויטש

יוצא לאור בפעם הראשונה

על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ואחת לבריאה

לעילוי נשמת

הרה"ג הרה"ח ר' שניאור זלמן ע"ה

בן הרה"ח ר' נתן ע"ה

נפטר ביום השי"ק א' דראש השנה ה'תשס"ד

ת. נ. צ. ב. ה.

נדפס על ידי ולזכות משפחתו שיחיו

והשיבוהו וראית¹²⁴ את אחורי לפני לא יראה, וע"כ אמר יהי כבוד ה' לעולם כי מהיות שנשאו ק"ו בעצמם שלא יהי ערבובי טו"ר ע"כ מהראוי שיהי מאיר כבוד ה' בחי' כבוד עילאה מה שיהי מאיר לע"ל מאיר עכשיו, וזהו ישמח¹²⁵ ה' במעשיו, אך הנה במדרש¹²⁶ איתא שמח לא נאמר אלא ישמח כי עתה אין שמחה למעלה רק במצות כתיב תחת¹²⁷ אשר לא עבדת בשמחה במצות השמחה רק ממה שעייז יהי גילוי אלקות לע"ל אבל זולת מצות אין שמחה למעלה, והוא כי כל זמן שיש רע אין שמחה, רק לע"ל שיהי ואת¹²⁸ רוח הטומאה אעביר מן הארץ אז יהי השמחה.

וְזָקְנוּ נְגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָךְ, הנה תיבת בך יש בו ג' פירושים, א' בך היינו בכ"ב אותיות התורה, וגם בך בעצמותך, וגם בך היינו כ"ב ימים שמר"ה עד שמע"צ, כי משכני אחריו נרוצה ע"י שסילקת שכינתך מתוכינו בט"ב עייז אח"כ אחריו נרוצה באלול י"ג מדות הרחמים כח על התשובה ועייז אח"כ נגילה ונשמחה בך בסוכות¹²⁹ זמן שמחתנו, רק שבזה גופא יש ב' מדריגות כי נגילה ונשמחה, כי שמחה הוא התפשטות השמחה בגילוי, ונגילה היינו שהשמחה רק בפנימיות כי וגילו ברעדה שהרעדה מכסה על השמחה, וזהו בר"ה שאז אומרים ה'¹³⁰ מלך תגל הארץ ואח"כ בסוכות זמן שמחתנו, כי ע"י תשובה דר"ה ויוכ"פ שמגיע בבחי' לפני¹³¹ הוי' תטהרו ועייז אח"כ בסוכות זמן שמחתנו לשון רבים ישמח ה' במעשיו ישמח¹³² ישראל בעושי כו'.

ב"ה.

פתח דבר

לקראת ערב ראש השנה, יום הולדת של כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק", הבעל"ט, הננו מוציאים לאור בזה את המאמר ד"ה "משכני אחריו נרוצה", מאת כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק".

מאמר זה נאמר ע"י אדמו"ר ה"צ"צ בהשנים תרכ"א-תרכ"ב, והוא מתפרסם כאן בפעם הראשונה מכתבי-יד.

תוכן המאמר קשור לימי אלול, ראש השנה, יום כיפור וחג הסוכות.

*

לתועלת הלומדים ומעיינים הוספנו בשולי הגליון מראי מקומות וצינונים – נערכו ע"י הרה"ת ר' אלי' שי' מטוסוב והרה"ת ר' גבריאל שי' שפירא.

מערכת, אוצר החסידים

ערב ר"ה סיום ה'תשע"א ותחילת ה'תשע"ב
יום הולדת כ"ק אדמו"ר ה"צ"צ
ברוקלין, נ. י.

124) וראיתי את אחורי לפני לא יראה: תשא זכרי' יג, ב.
לג, כג. 125) ישמח ה' במעשיו: תהלים קד, לא. והתפלה.
126) במדרש איתא שמח לא נאמר אלא ה' מלך תגל הארץ: תהלים צז, א.
127) תחת אשר לא עבדת: תבוא כח, מז. 128) לפני הוי' תטהרו: אחרי טז, ל.
129) בסוכות זמן שמחתנו: בנוסח הקידוש 130) ישמח ה' במעשיו: תהלים קמט, ב.
131) לפני הוי' תטהרו: אחרי טז, ל.
132) ישמח ישראל בעושי: תהלים קמט, ב.

מגיעים דשאים לק"ו, אך הענין כי דשאים היינו השורש של דשאים כיוון אין לך עשב שאין לו מזל, ובוהר¹¹² איתא ע"פ תדשא הארץ דשא עשב שיש יוצר משרתים ואשר משרתיו, והנה דשא הוא יוצר משרתים, והנה נשאו שורש הדשאים ק"ו בעצמם שלא לצאת בערבובי' היינו שלא יהי' תערובות טו"ר והיינו שלא יהי' כלאים, כי ענין כלאים היינו צמר ופשתים, והענין כי [הבל הביא] קרבנו צמר וכמ"ש והבל¹¹³ הביא מבכורות צאנו ואיתא¹¹⁴ בוהר מחשבתו הוית בהווא אתר דאתמר ושער¹¹⁵ ריש' כעמר נקי, ולמטה הוא הלכות התורה שנק' בשם שערות וכמ"ש קוצותיו¹¹⁶ תלתלים תילי תילים של הלכות, ולכן נק' הבל ע"ש שמהבל כל הגשמיות, והנה קין הביא פשתן והגם שפשתן הוא ג"כ בחי' גבוה בד בבד ולכן פשתן הוא לבן שהוא גוון עצמי כידוע, הנה הגם שיש לבן¹¹⁷ בקדושה לובן העליון אבל יש לבן הארמי, וכן הן עם לבדד ישכון ויש איכה¹¹⁸ ישבה בדד, ולכן החטא הי' על קין שרצה לקרב מה שהקב"ה הרחיק כי קרבן לשון קירוב, וזה"ע כלאים שהוא לשון כלא היפוך מכלה כי כלה כלתה¹¹⁹ נפשי לחצרות ה' וההיפוך כלא וכמ"ש והוא¹²⁰ אסור באזיקים והוא קאי על כו' אסור באזיקים היינו ע"ש שמשפיע בע' שרים וקליפות, ולכן אני והוא הושיעה נא שהיושעה צ"ל בבחי' הוא ג"כ, וע"כ כאשר הדשאים נשאו ק"ו בעצמם שלא לצאת בערבובי' היינו שלא יהי' תערובות טו"ר ע"כ אמר שר העולם יהי כבוד ה' לעולם, כי הנה יש ב¹²¹ בחי' כבוד, כבוד תתאה וכבוד עילאה.

והענין כי אל דיעות הוי' שמלמטה למעלה יש מאין אבל מלמעלה למטה הנה למעלה יש ולמטה אין, ולכן מצד ב' דיעות אלו ב' בחי' כבוד, כי כבוד¹²² גימ' ל"ב והוא ל"ב אלקים דמע"ב שמבחי' כבוד זה נמשך מ"מ יש מאין שהגם שנתהווה מאין מ"מ נעשה למטה יש, וכ"ז הוא מבחי' כבוד תתאה, אבל ע"פ דעת עליון הרי למעלה יש ולמטה אין, זה כבוד עילאה איך שלמעלה יש ולמטה אין, וכבוד גימט' ל"ב נח"ע והוא שביקש משה הראני¹²³ את כבודך

שהש"ר עה"פ. זח"ב קטז, א. ח"ג קמ, א.
 117 לבן בקדושה לובן העליון: ראה ע"ח שער (ו) העקודים פ"א, שער (לח) לאה ורחל פ"ג. מאמרי אדהאמ"צ בראשית ריש ע' רכב, וש"נ.
 118 איכה ישבה בדד: איכה א, א.
 119 כלתה נפשי: תהלים פד, ג.
 120 והוא אסור באזיקים: ירמ"מ, מ, א.
 121 ב' בחי' כבוד: ראה לקו"ת שה"ש מז, ב ואילך.
 122 כבוד גימ' ל"ב: זח"ג לג, א.
 123 הראני את כבודך: תשא לג, יח.

111 כי אין לך עשב שאין לו מזל: ראה ב"ר פ"י, ו. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ג ע' תתמח, וש"נ.
 112 ובוהר איתא ע"פ תדשא הארץ דשא עשב שיש יוצר משרתים: בראשית א, יא. וראה זח"א יח, ב.
 113 והבל הביא מבכורות צאנו: בראשית ד, ד.
 114 ואיתא בוהר מחשבתו הוית בהווא אתר: ראה זח"א כה, א.
 115 ושער ריש' כעמר נקי: דניאל ז, ט.
 116 קוצותיו תלתלים תלי תילים של הלכות: שה"ש ה, יא. וראה עירובין כא, ב.

פ' שופטים תרכ"א

משכני אחריו נרוצה: הביאני המלך חזריו נגילה ונשמחה בך, וצ"ל דמשכני לשון יחיד ונרוצה לשון רבים, וכן הביאני לשון יחיד ואח"כ נגילה לשון רבים. והענין כי הנה במדרש¹ מביא על זה ב' פסוקים, פסוק אחד בחבלי² אדם אמשכם בעבותות האהבה, פסוק בהושע, בחבלי אדם אמשכם אלו ישראל שנאמר משכני אחריו נרוצה, בעבותות האהבה אהבתי אתכם אמר ה', ועוד פסוק מביא במדרש מרחוק³ ה' נראה לי אהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד, פסוק בירמ"ו. והנה בתד"א⁴ אומר ע"פ זה דאהבת עולם אהבתיך אהבה רבה לא נאמר, אילו נאמר אהבה רבה הייתי אומר שלש שנים עשרה שנים מאה שנים, אבל כשאומר אהבת עולם משמע לעולם כנ"ל, והעולה מדבריו דאהבת עולם גבוה מאהבה רבה. והנה בגמ'⁵ יש פלוגתא איך יאמרו אהבת עולם או אהבה רבה, שמואל אמר אהבה רבה ורבנן אומרים אהבת עולם, וכן הוא הוא אומר אהבת עולם אהבתיך משמע ג"כ דאהבת עולם גבוה מאהבה רבה. והנה צ"ל דבכתבי הארז"ל מדייק שהאהבת עולם הוא למטה מאהבה רבה כי מבואר בכתבי הארז"ל דאהבת עולם הוא כמל' ואהבה רבה הוא בז"א, וצ"ל דאיך חולק על תד"א.

אך הענין כי הנה בוהר⁶ פ' ויצא ע"פ ברוך ה' מן העולם ועד העולם, שיש עלמא עילאה ועלמא תתאה, ומבואר שם בוהר דשורש ב' עולמות אלו הוא מב' שמות הוי' שלפני י"ג מדות הרחמים, והנה עלמא תתאה הוא למטה מאהבת רבה, אבל עלמא עילאה הוא למעלה מאהבה רבה כי הוא מבחי' שם הוי' דלעילא. והענין כי הנה בתיבת עולם יש שני פירושים, א' לשון עולם (וועלט) כמו עולם אצ"י עולם הבריאה כו', וכמארז"ל⁷ עולם עולם מי בראך יעקב בראך כו', והב' שעולם הוא לשון זמן מרובה או לשון נצחיות ממש, וכמו ועבדו לעולם שא"א

1 משכני: מאמר זה נמצא בשני כתבייד: 2021 (רמא, א) בכותרת: פ' שופטים תרכ"א.
 477 (ערב, א) בכותרת: יום ב' פ' שופטים [ערב ר"ח אלול] תרכ"ב. [בכת"י זה נמצא רק חלק, ורוב דפי המאמר קרועים].
 לכללות המאמר, ראה גם ד"ה זה באוה"ת שה"ש ח"א ע' סט וע' עד. ובכרך ג' שם ע' תתיה. ס"המ תרכ"ז ע' רטו.
 2 משכני אחריו נרוצה: שה"ש א, ד.
 3 במדרש מביא על זה ב' פסוקים: ב"ר פפ"ו, א.
 4 בחבלי אדם אמשכם בעבותות האהבה: הושע יא, ד.
 5 בחבלי אדם אמשכם בעבותות האהבה: הושע יא, ד.
 6 בוהר פ' ויצא ע"פ ברוך ה' מן העולם: זח"א קנה, ב. תהלים קו, מח. דברי הימים א טז, לו.
 7 וכמארז"ל עולם עולם מי בראך: ויק"ר פל"ו, ד.
 8 אהבתי אתכם אמר ה': מלאכי א, ב.
 9 מרחוק ה' נראה לי: ירמ"י לא, ב.
 10 בתד"א: ח"א רפ"ו.
 11 בגמ' יש פלוגתא: ברכות יא, ב.
 12 דבכתבי הארז"ל: ראה מאו"א א, לו.
 13 תניא פמ"ג. ובהנסמן בליקוט פירושים ומ"מ לשם (ע' תתקכ ואילך).
 14 בוהר פ' ויצא ע"פ ברוך ה' מן העולם: זח"א קנה, ב. תהלים קו, מח. דברי הימים א טז, לו.
 15 וכמארז"ל עולם עולם מי בראך: ויק"ר פל"ו, ד.

תושבע"פ שנק' ג"כ דעת וכמ"ש כ"ה ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, כי ה' יתן חכ' היא תורה שבכתב, מפיו דעת היא תושבע"פ, כי פי' מפיו היינו ממה שתוך פיו ולכן מפיו דעת כי דעת גנוז בפומא, ולכן מדבר עיקר מעלתו הוא פה כי נפש המדברת וע"כ נק' תושבע"פ ע"ש מפיו דעת, ולכן תושבע"פ נק' ארץ זבת חלב ודבש כי לפי שתושבע"פ הוא בחי' ארץ בחי' רצון כי עיקר רצה"ע יתגלה בתורה שבע"פ דוקא, ולכן הוא זבת חלב ודבש פנימית התורה כי רצה"ע הוא מבחי' גלגלתא ופנימיות הוא מו"ס וע"כ ארץ זבת חלב ודבש, ובאדם חלב הוא הגדלות ודבש הוא מתיקות, וזהו ובדעת חדרים ימלאון כל הון יקר ונעים היינו פנימיות התורה, והנה ע"י היגיעה בתורה אינו⁹⁸ דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד ע"י יגיע לבחי' הדעת, כי אדם⁹⁹ גימ' מ"ה וחכ"ם¹⁰⁰ כח מה, אך זהו פי' הביאני לשון עבר, וגם הביאני המלך חדריו קאי על לימוד תורה דעתה, כי הנה כתיב פנו¹⁰¹ לכם צפונה וארז"ל¹⁰² ברחו לתורה שנק' צפונה כמ"ש יצפון¹⁰³ לישירים תושי', כי תורה חרות חירות כו', וע"כ מהי¹⁰⁴ רב טובך אשר צפנת גימ' תר"ך כתר, ולכן תורה נק' עץ חיים ואמרו אין¹⁰⁵ עבירה מכבה תורה, וזהו אני¹⁰⁶ בינה לי גבורה שע"י נמשך כפיית הדינים והיצה"ר, כי הנה כמו בבהמ"ק קיבלו הביטול ע"י השתחוואה כו', כמו"כ משחרב¹⁰⁷ בהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, וע"כ ע"י הביאני המלך חדריו נמשך הביטול.

והנה אח"כ אומר נגילה¹⁰⁸ ונשמחה בך, כי הנה כתיב יהי¹⁰⁹ כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו וארז"ל¹¹⁰ פסוק זה שר העולם אמרו, כי בשעה שאמר הקב"ה למינהו באילנות נשאו דשאים ק"ו בעצמם ומה אלו שזרעם לצאת בערכובי' נאמר בהם למינהו אנו כו' עאכו"כ, מיד פתח שר העולם ואמר יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו, וצ"ל מה שייך שע"י שנשאו דשאים ק"ו בעצמם אמר שר העולם יהי כבוד ה' לעולם. אך הענין כי צ"ל מקודם הפי' נשאו דשאים ק"ו בעצמם, איך

96) כי ה' יתן חכמה: משלי ב, ו.
 97) תושבע"פ נק' ארץ זבת חלב ודבש :
 ראה לקו"ת תבוא ג, א ואילך.
 98) אינה דומה שונה פרקו מאה פעמים :
 חגיגה ט, ב.
 99) אדם גימט' מ"ה: ראה ע"ח שער בתיקון ש"י, פ"ג. לקו"ת ושער הפסוקים להאריז"ל בראשית ג, כ. מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ח"ב ע' תקסז. ובהנסמן בהמ"מ לשם. תו"ח בראשית ט, א הערה 14.
 100) וחכ' כח מה: ראה תניא פ"ג. פי"ח-ט.
 פמ"ג. וראה בהנסמן ב,מ"מ, הגהות והערות קצרות" עם ,ליקוט פירושים" לתניא שם (ע' מה. ע' קכא).
 101) פנו לכם צפונה: דברים ב, ג.
 102) וארז"ל ברחו לתורה: דברים רבה פ"א, יט.
 103) יצפון לישירים תושי': משלי ב, ז.
 104) מה רב טובך אשר צפנת גימ' תר"ך :
 תהלים לא, כ. ראה מאו"א מערכת צפנת ס"י.
 105) אין עבירה מכבה תורה: סוטה כא, א.
 106) אני בינה לי גבורה: משלי ת, יד.
 107) משחרב בהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה: ראה ברכות ח, א.
 108) נגילה ונשמחה בך: שה"ש א, ד.
 109) יהי כבוד ה' לעולם: תהלים קד, לא.
 110) וארז"ל פסוק זה שר העולם אמרו :
 ראה חולין ס, א.

לפרש באדם על נצחיות כ"א הפי' על זמן מרובה כמו יובל, ויש לשון נצחיות כמו עד עולמי עד, כי הנה שם¹² הגדולה לאה ושם הקטנה רחל, ואיתא¹³ במדרש שגדולה במתנותי, קטנה קטנה במתנותי, כי המתנות שנתנו לרחל הי' לפי שעה, יוסף מלך לשעה, שאול מלך לשעה, וכן משכן שילה הי' לא ע"ד קביעות, משא"כ לאה גדולה במתנותי כהונה לעולם לאהרן הוא, מלכות בית דוד לעולם, וגם על לע"ל כתי' ודוד¹⁴ עבדי נשיא להם לעולם כו', ולכן כתי' כ"ה¹⁵ ראיתי בבניו לי מלך וארז"ל¹⁶ כל מקום שנאמר לי אינו זו לעולם, וכן כ"ה¹⁷ לי בני עבדים, וזהו שאמרה חנה רמה¹⁸ קרני ולא רמה פכי, דוד שנמשח¹⁹ בקרן נמשכה מלכותו, שאול שנמשח בפך לא נמשכה מלכותו, כי רמה הוא בחי' מה שלעולם וכמ"ש ואתה²⁰ מרום לעולם ה', שמה שנמשך מבחי' מרום הוא לעולם, וכן כ"ה²¹ הוא לבדו מרום וקדוש, מונה כאן עשר שבחים מרום וקדוש פועל גבורות עד אדון הנפלאות, מרום הוא כתר, קדוש חכמה, פועל גבורות בינה, עושה חדשות חסד, בעל מלחמות גבורה, עד אדון הנפלאות מל', הרי מרום הוא הבחי' הגבוה יותר שהוא כתר שלמעלה גם מקודש שהוא חכמה כו', וע"כ ואתה מרום לעולם שלפי שנמשך ממרום הנ"ל נצחיות כו'.

ועתה יובן ענין אהבת עולם לפי ב' הפירושים, כי הנה סתם אהבת עולם היינו ההתבוננות מביטול העולמות, כי הנה כל העולמות נמשכים מבחי' מלכות, כי מלכותך מלכות כל עולמים והוא רק בחי' הארה, ועד"מ שם שאינו נוגע לעצמותו, והנה ההתבוננות מבחי' זו נק' אהבת עולם שהאבהה נמשך מבחי' ביטול דעולמות, וכ"ז ההתבוננות הוא רק בבחי' ממכ"ע, אבל יש אהבה רבה והוא התבוננות בבחי' סוכ"ע דאת השמים ואת הארץ אני מלא, ובחי' זו נק' אהבה רבה כי אין ההתבוננות זו מבחי' ביטול דעולמות כי אם מצד התבוננות דאור א"ס ב"ה איך דאת²² השמים ואת הארץ אני מלא. אך כ"ז הוא אהבת עולם ואהבה רבה, אבל יש עוד בחי' אהבה מהתבוננות בעצמות אוא"ס שלמעלה מבחי' סוכ"ע, כי סוכ"ע

12) שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל :
 יוצא כט, טז.
 13) ואיתא במדרש שגדולה במתנותי: ראה ב"ר פ"ע, טו. אוה"ת בשלח ע' תסח. בהעלותך ע' שצג. וראה גם סה"מ תרכ"ז ע' רצב-ג. ס"ע שפט-שצ. תרל"ט ח"א ע קמא.
 14) ודוד עבדי נשיא להם לעולם: יחזקאל לז, כה.
 15) כי ראיתי בבניו לי מלך: שמואל-א טז, א.
 16) וארז"ל כל מקום שנאמר לי אינו זו לעולם: ראה ויק"ר פ"ב, ב. מדרש שמואל פ"ט.
 17) כי לי בני עבדים: בהר כה, נה.
 18) רמה קרני ולא רמה פכי . . . שאול שנמשח בפך: שמואל-א ב, כא. י, א. מגילה יד, א. מאמרי אדה"ז תקס"ט ע' קעה (הוצאת תשס"ה) ואילך. תו"א יתרו עב, א. מאמרי אדהאמ"צ הנחות תקע"ז ע' קטז.
 19) שנמשח בקרן: שמואל-א טז, יג.
 20) ואתה מרום לעולם ה': תהלים צב, ט.
 21) כי הוא לבדו מרום וקדוש: סיום ברכת יוצר.
 22) דאת השמים ואת הארץ אני מלא: ירמי' כג, כד.

הוא ג"כ רק מקור לעולמות ונק' מקיף, אבל ישת²³ חשך סתרו למעלה מבחי סוכ"ע, וזהו אשר²⁴ שם שמות בארץ א"ת²⁵ שמות אלא שמות, שכל העולמות הוא רק בבחי' שמות, אבל מצד מהותו ועצמותו ית' אני²⁶ הוי' לא שנית, וע"כ הנביא קובל אני הוי' לא שנית ואתם בית יעקב לא כליהם, כ"א לא שנית הוי' צ"ל כליהם בבחי' כלות הנפש ומ"מ לא שנית כו', וזהו פי' אהבת עולם לפי פי' התד"א, וזהו אהבת עולם אהבתיך.

והנה ע"ז כתי' מרחוק²⁷ ה' נראה לי, כי הנה כתיב ותצב אחותו מרחוק לדיעה מה יעשה לו וארז"ל²⁸ כל הפסוק ברוה"ק נאמר, אחותי קאי על כנס"י דכתיב אחותי²⁹ רעייתי כו', ואחותי ע"ש אמור³⁰ לחכמה אחותי את, לדיעה כיו"א אל דיעות ה', כי יש³² ב' דיעות דעת תחתון ודעת עליון, כי דעת תחתון הוא שהבריאה יש מאין שלמטה יש ולמעלה אין רק שנמשך מאין, אבל דעת עליון הוא שלמעלה יש ולמטה אין וקמ"י³³ כלא חשיב, והנה דעת עליון הוא בחי' גבוה כי קמ"י כלא חשיב הוא רק קמ"י, ולכן קליפות אין להם מוח הדעת כ"א ב' מוחין חו"ב וכמ"ש שתיים³⁴ נשים זונות, או שנים אנשים מרגלים חרש, כי חו"ב השגות יש להם אבל מוח הדעת שהוא התקשרות בבחי' ביטול שהוא אם מבין בהתבוננות באלקות ע"כ צריך שיהי' שייך זה אליו ושיהי' הלב מתפעל, שבחי' זו נק' מוח הדעת, כי דעת³⁵ לשון הכרה והרגשה וכמו והאדם³⁶ ידע שהוא בחי' התחברות וכת' וידעת³⁷ היום כו', ואמרו בן³⁸ ג' שנים הכיר אברהם את בוראו, הנה בחי' זו אין להם, אך הנה בבחי' הדעת יש ב' מדריגות, כי יש דעת תחתון ויש דעת עליון, וע"כ ע"פ דעת עליון אין הידיעה מכריח הבחירה, כי הנה אדם יכול לעשות עצמו כמשה רבינו ע"ה, ויכול לבחור לו להיפך, ולמה לא יכריח הידיעה שלמעלה את הבחירה, אלא הוא לפי שהוא בחי' דעת עליון, וזהו ותצב אחותו מרחוק לדיעה שבחי' זו נק' מרחוק, ועד"ז אמר כאן מרחוק ה' נראה לי אהבת עולם אהבתיך ע"כ משכתיך

ראה כג, ד. שמע"צ פג, א. שה"ש מז, ב. מאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"א ע' רסב, וש"נ. אה"ת סוכות ע' א'תשל. ועוד.
(33) וקמ"י כלא חשיב: ראה זהר בהקדמה יא, ב. ראשית חכמה שער היראה פ"א (ז, רע"א).
(34) שתיים נשים זונות: מלכים"א ג, טז.
(35) דעת לשון הכרה והרגשה: ראה גם מאמרי אדה"ז תקס"ח ע' תמב. ובכ"מ.
(36) והאדם ידע: בראשית ד, א.
(37) וידעת היום: ואתחנן ד, לט.
(38) בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו: נדרים לב, סע"א. ראה מאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"א ע' פ, וש"נ.

(23) ישת חשך סתרו: תהלים יח, יב.
(24) אשר שם שמות בארץ: תהלים מז, ט.
(25) א"ת שמות אלא שמות: ברכות ז, ב.
וראה תו"א צו א. לקו"ת בהר מא, יד. מאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"ב ע' תשצב. נ"ך ע' תעב.
(26) אני הוי' לא שנית: מלאכי ג, ו.
(27) מרחוק ה' נראה לי: ירמ"י לא, ב.
(28) וארז"ל כל הפסוק ברוה"ק נאמר: ראה (בשנינויים) סוטה יא, א. מכילתא בשלח מס' דשירתא פ"א. ירושלמי סוטה פ"א ה"ט. ועוד.
(29) אחותי רעייתי: שה"ש ה, ב.
(30) אמור לחכמה אחותי את: משלי ז, ד.
(31) כי אל דיעות ה': שמואל"א ב, ג.
(32) יש ב' דיעות: ראה תו"א סח, א. לקו"ת

אך נה"ב והגוף יתהפכו ג"כ לעבודת ה' דוקא ע"י אהבה הב' והוא הנמשכת מצד הטעם והשכל המתבונן בגדולת ה', וזהו אחריו שההתבוננות הוא איך שמה שנעשה מקור לעולמות הוא רק בחי' אחריו וכמ"ש כיו"א עמך מקור חיים שכל המקור חיים הוא רק עמך, כי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שם כבוד הוא רק הארה כו', וע"כ צ"ל ובחירת³⁹ בחיים והוא אהבה שיכול גם טבע הגוף להתהפך להיות גם נה"ב ג"כ בתשוקה לה' אחד כי השכל מעשה"י לו ג"כ הסכמה ורצון, ואהבה זו עבודה הוא ע"ד עורות עבודים שמקודם לא הי' עור יפה ואח"כ אחר העיבוד הוא שנעשה מתוקנת כמו"כ הוא עבודה שמתקן הנה"ב, והנה ע"ז אחריו נרוצה שנינו לשון רבים והיינו כי מהיות שהאהבה שע"פ השכל הנה יש לה הפסק, שאם לבנו פונה לדבר אחר וטרוד במח' בעסקי העולם אזי חולפת ועוברת ממנו, משא"כ האהבה שבשורש נפשו מצד מקור חוצבה אין לה הפסק שגם אם לבנו פונה לדבר אחר הרי אין בזלעו"ז לעומת האהבה הזאת להטרידה ולהפסיקה כו', והנה ע"ז שהאהבה המסותרת דנה"א הוא מאיר בגילוי באהבה שע"פ הדעת הנה גם לאהבה שע"פ דעת אין לה הפסק, וגם שהתחברות ב' האהבות אלו יחד אהבה רבה דנה"א עם אהבת עולם הנמשכת מביורר נה"ב הנה נמשך בחי' אהבה בתענוגים שלמעלה מב' הבחי', וזהו ענין הנז' לעיל בשם התד"א שיש בחי' אהבת עולם שלמעלה מאהבה רבה והיא הנמשכת ע"י ביורר אהבת עולם דשם ב"ן, וזהו שמשכני לשון יחיד שקאי על אהבה דנה"א וע"ז אחריו נרוצה לשון רבים כי הוא גם אהבה דנה"ב.

והנה אח"כ כתיב הביאני⁴⁰ המלך חדריו פי' עתה אומר טעם למה יהי' כ"כ כח באהבה המסותרת ליתן תוספות כח גם באהבה שע"י הדעת שתרין הוא ג"כ לז"א לפי שהביאני המלך חדריו, הביאני בל' יחיד חוזר על נה"א לבדה שיש לה עוד דבר גדול המסייע לה להפוך נה"ב מלבד היותה חלק אלקה ממעל ויש בה אהבה מסותרת, עוד זאת דבר גדול ועצום יש לה והוא שהביאני המלך חדריו, פי' חדריו⁴¹ הן שיתא סדרי משנה כשר פסול, כי חדריו ר"ת חסד דין רחמים, ופי' הביאני היינו כמארז"ל⁴² עד שהתינוק במעי אמו מלמדין אותו כל התורה כולה ואח"כ בא מלאך וסטרו ומשכחו, וצ"ל דא"כ למה מלמדין אותו מקודם. אך הענין כי תינוק במעי אמו היינו הפי' לנשמת הילד, כי כשם שיש עיבור גשמי בגוף כמו"כ יש להנשמה עיבור ולידה, דעיבור היינו כשהנשמה בבחי' עיבור במל' מלמדין אותו הלכות ודינים שהם גילוי רצונו ית' שזה כשר וזה פסול שנק' חדרים, והנה הפעולה מזה הוא כי להיות ובדעת חדרים ימלאון, והנה ע"ז אח"כ ע"י

(89) כי עמך מקור חיים: תהלים לו, י.
(90) ובחירת בחיים: נצבים ל, יט.
(91) מעשה: כ"ה בכתי' המעתיק.
(92) הביאני המלך חדריו: שה"ש א, ד.
(93) חדריו הן שיתא סדרי משנה: וראה לקו"ת ויקרא ב, ד.
(94) חדר ר"ת חסד דין רחמים: ראה יאיר נתיב למאור"א מערכת ח' אות ז.
(95) כמארז"ל עד שהתינוק במעי אמו מלמדין אותו כל התורה כולה: נדה ל, ב. וראה מאמרי אדהאמ"צ בראשית ע' קיא.

והנה המשיכה הוא האהבה המסותרת שנמשך בכל א' מישראל וכמבואר במדרש הנ"ל ע"פ בעבותות האהבה אהבתי⁷⁸ אתכם אמר הוי', ככל א' מישראל יש שם הוי' כי יו"ד ביטול וה' התבוננות לאורך ורוחב, והנה יו"ד וה' הם אוחזות שהם כלים לאלקות רק שהיו"ד קטן לגבי הה' שהוא אורך ורוחב, אך יש קוצו"ש של יו"ד דלא אתרמיז באות כלל והוא בחי' ביטול שלמעלה מטעם ודעת, וזהו אהבתי אתכם אמר הוי', אך איך נמשך האהבה מסותרת בנש"י הוא ע"י שסלקת שכינתך מתוכינו, ודוגמא לזה ענין המרכבה שהראהו ליחזקאל בגלות, כי משמעות הפסוקים משמע שהראהו המרכבה דוקא בגלות ולא קודם לכן וכמ"ש ואני⁸⁰ בתוך הגולה נפתחו השמים ואראה כו', והוא ע"ד ואני⁸¹ אראה בשונאי כי בגלות הראהו הקב"ה איך יקבלו ישראל הדבקים באלקות הנה הוא ע"י שנתצמצם למעלה בבחי' כמראה אדם, וזהו שהראהו כמראה⁸² אדם על הכסא וגם בחי' פני אדם שבמרכבה, והענין כי צ"ל איך מגיע למעלה כמראה אדם והלא הקב"ה כ"ס⁸³ לא אדם הוא, אך הענין כי כמראה אדם נק' מה שנתצמצם החיות אלקי להתלבש בנש"י שהחיות אלקי גופא נמשך ג"כ בבחי' ציור אדם, כי הנה כמו שאור א"ס ית' הוא בלי גבול ההכרח לומר שימצא בו כח הגבול ג"כ כי אם לא כן אתה מחסר שלימותו ית', והנה הכח על גבול זהו ענין שנתצמצם למעלה בבחי' כמראה אדם, והנה עי"ז שנתצמצם בבחי' כמראה אדם עי"ז נמשך אהבה המסותרת, אך מה שהראהו ג"כ פני אדם שבמרכבה הוא כי צ"ל ולדבקה בו וכמ"ש ובו⁸⁴ תדבוקו, וכמ"ש ע"פ לדבקה בו וכי אפשר לדבק כו' אלא הדבק במדותיו מה הוא רחום כו', והיינו ע"י מחדו"מ דתורה ומצות, כי כמו באדם יש ג' שכליים וז' מדות וג' לבושים מחדו"מ, וכן כניכול למעלה ג' שכליים חב"ד וז' מדות גדולה וגבורה ולבושים היינו בי"ע כו'. והנה עי"ז יכול האדם שלמטה לידבק למעלה, ולכן ופני⁸⁵ אדם לארבעתן היינו כי הגם שיש הרבה נשמות שהם מבחי' פני אר"י לבד אך בכולם יש מבחי' פני אדם ג' שכליים וז' מדות שע"יז יוכלו להתדבק באור א"ס ב"ה כו'. אך הנה באהבה כתיב לעבדו וכמ"ש לאהבה⁸⁷ את ה' אלקיך ולעבדו ומהו שייך עבודה באהבה מסותרת זו, כי כיון שנמשכה מלמעלה לא תתכן עליה העבודה.

אך הענין כי יש ב' בחי' אהבה, כי יש אהבה מסותרת שהוא בעצם למעלה מן השכל והטעם, אמנם אהבה זו הוא רק נוגע לנה"א כי הוא חלק⁸⁸ אלקה ממעל,

- 78) אהבתי אתכם אמר הוי': מלאכי א, ב.
 79) קוצו של יו"ד דלא אתרמיז באות כלל:
 ראה לקו"ת פינחס פ, סע"ב.
 80) ואני בתוך הגולה: יחזקאל א, א.
 81) ואני אראה בשונאי: תהלים קיח, ז.
 82) כמראה אדם על הכסא: יחזקאל א, כו.
 83) כי לא אדם הוא: שמואל-א טו, כט.
 84) ובו תדבוקו: פ' ראה יג, ה.
 85) וכמ"ש ע"פ לדבקה בו וכי אפשר לדבק:
 86) ופני אדם לארבעתן: ראה יחזקאל א, י.
 87) לאהבה את ה' אלקיך ולעבדו: ע"פ יהושע כב, ה.
 88) חלק אלקה ממעל: ראה תניא רפ"ב.

חסד, ופ"י משכתיך חסד ע"ד דכתיב כ"י³⁹ עם ה' החסד והרבה עמו פדות, ופ"י בזהר⁴⁰ עם ה' החסד לית שמאלא בהאי עתיקא והוא בחי' אני הוי' לא שניתי וע"כ הוא לעולם, כי הוא האהבה שנמשך מחסד דעתיק ולכן הוא גבוה מאהבה רבה שהוא בז"א, והיינו כי בז"א יש חו"ג לכן יש שינוי והפסק באהבה וחסד מחמת מדת הגבורה, והוא כענין וחסדי⁴¹ מאתך לא ימוש שנק' חסד⁴² דלגאו שלמעלה מחסד דלבר, כי בז"א נק' ג"כ רוב חסד, אבל בבחי' א"א נק' כ"י⁴³ חפץ חסד הוא.

וְזָהָן דאיתא בתד"א אם ה' אומר אהבה רבה הייתי אומר ג' שנים עשר שנים מאה שנים. והענין כי ג' שנים נגד נה"י דאצי' שנעשה מקור לג' עולמות בי"ע, כי בבי"ע יש ג"כ שרפים ואופנים, שרפים אומרים קדוש והאופנים⁴⁴ מתנשאים ברעש גדול אך שרשם הוא מנה"י דאצילות וזהו ענין ג' שנים, והנה עשר שנים הוא מצד ע"ס עצמן דאצי' כי למטה נעשה מזה עשר שנים אבל למעלה הוא עשר ספירות, והנה מאה שנים הוא התכללות שבע"ס וכמ"ש ויהיו⁴⁵ חיי שרה מאה שנה ואיתא⁴⁶ בזהר קב"ה דאתכלל כו', וזהו ענין מאה⁴⁷ ברכות שבכל יום, ובכלל הוא יחידות עשירות מאות, אבל כשאומר אהבת עולם הוא בחי' אהבה נצחי' שנמשך מלמעלה מאצי', שלפי שאהבת עולם אהבתיך ע"כ משכתיך חסד, אך הנה הגם שמיכה זו הוא מבחי' גבוה כו' מ"מ בחבלי⁴⁸ אדם אמשכם שהמיכה נמשך ע"י חבלי אדם, שאדם הוא בכלל ז"א, כי ההמשכה מחסד דא"א למטה הוא נמשך ומתלבש בחסד דז"א, והנה איתא⁴⁹ במדרש החבל הזה אין מפקיעין אותה בפחות משלשה והיינו ג' אבות אברהם יצחק ויעקב, וע"כ יעקב שהי' כלול משניהם כתיב יעקב⁵⁰ חבל נחלתו, והנה הגם שהאבות⁵¹ הם רק חג"ת דז"א מ"מ ע"י התכללות נמשך בזה בחי' גבוה יותר, וע"ד בשלשה אומר נברך לשון בריכה שנמשך בזה תוספות אור, וגם י"ל כי באבות כתיב בעברי⁵² הנהר ישבו אבותיכם ששרשם למעלה מבחי' נהר⁵³ היוצא מעדן להשקות את הגן, וע"כ החבל

- 39) כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות: תהלים קל, ז.
 40) בזהר . . . לית שמאלא בהאי עתיקא: זח"ג קכט, א. ע"ח שער עתיק ש"ב, פ"ב. שער הארת המוחין של"ב, פ"ז. הנסמן במאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ג ע' תתעא. [הלשון כאן צע"ק].
 41) וחסדי מאתך לא ימוש: ישעי' נד, י.
 42) חסד דלגאו: זח"ג קלג, ב.
 43) כי חפץ חסד הוא: מיכה ז, יח.
 44) והאופנים מתנשאים ברעש גדול: ע"פ ברכת יוצר.
 45) ויהיו חיי שרה מאה שנה: חיי שרה כג, א.
 46) ואיתא בזהר קב"ה דאתכלל: זח"א קכג, א.
 47) מאה ברכות שבכל יום: מנחות מג, ב.
 48) בחבלי אדם אמשכם: הושע יא, ד.
 49) איתא במדרש החבל הזה אין מפקיעין אותה בפחות משלשה: ראה ב"ר פס"ח, יז.
 50) יעקב חבל נחלתו: האינו לב, ט.
 51) שהאבות הם רק חג"ת דז"א: ראה מאו"א מערכת אבות סכ"ז. תו"ח וראו ח"א סא, ד, וש"נ.
 52) בעבר הנהר ישבו אבותיכם: יהושע כד, ב.
 53) נהר היוצא מעדן: בראשית ב, י.

אין מפקיעין אותה בפחות מג' כי באצ' ג"כ הכל שלשה וכמו תלת⁵⁴ רישין כו', והנה כמו"כ באדם אין⁵⁵ קורין אבות אלא לשלשה, כי מדריגת האב בהכרח שימצא בבו, כי בכא"א מישאל יש מבחי' ומדריגות האבות והיינו האהבה ויראה ורחמים, וזהו בחבלי אדם אמשכם שהחבל אין מפקיעין בפחות משלשה היינו ע"י ג' בחי' אלו או"ר ורחמים, וגם בחבלי אדם אמשכם קאי על מחדו"מ דתורה ומצות, כי אדם א' אאלפך⁵⁶ חכמה ד' דיבור מ' מעשה, והיינו לקשר המח' בהתבוננות באלקות והדיבור בדיבור התורה והמעשה במעשי המצות ועי"ז בחבלי אדם אמשכם כי עשה⁵⁷ רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו הרי עי"ז אמשכם, וע"כ בחבלי אדם קאי על מחדו"מ דתו"מ צ.

והנה משכני אחריך נרוצה יש בזה ב'⁵⁸ פירושים במדרש, כי פ'י הא' מה שהשרית שכינתך בתוכינו נרוצה, והוא כי בבית המקדש ע"י השתחוואה בשם עי"ז מקבלים הביטול, כי לכן אנו אומרים עתה אין⁵⁹ אנו יכולים לעלות ולראות ולהשתחוות, וצ"ל למה אין יכולים להשתחוות, כי בשלמא לראות אי אפשר, אבל השתחוואה יכולים בכל מקום, אך הענין כי השתחוואה היינו ביטול פנימי' וכמשל אדם שכופף ראשו וקומתו, וכמו"כ השתחוואה הוא ביטול בפנימיותו לבטל שכלו ומדותיו, והנה בחי' זו קבלו בבית המקדש על ידי השתחוואה, כי מה ה' עסק במה שהיו הולכים לרגל הוא רק שהיו באים בעזרה ומשתחווים שם, אך ע"י מה השיגו זה בבהמ"ק הוא כי היו בטילים כנר בפני אבוקה, כי בבהמ"ק ה' אבוקה כי הכהנים⁶⁰ בעבודתם ולוים בדוכנם וישאל במעמדם, והנה כהנים היו ג"כ כלולים מג', כי יש כהן גדול וסגן כהן וכהן הדיוט, כי כה"ג⁶¹ הוא בחכ' וסגן כהן הוא בחסד והדיוט הוא בנצח, וכן לויים הם ג', גרשון קהת ומררי, וכן בישאל יעקב⁶² וישורון, ולכן ע"י אבוקה זו קיבלו הביטול וכמו נר נכלל בהתקרבתה לגבי אבוקה, וזהו ממה שהשרית שכינתך בתוכינו עי"ז אחריך נרוצה.

והנה עוד יש פ'י במדרש שם להיפוך, משכני לשון משיכה והוא סילוק שכינה, וכאומרם שם ממה שסילקת שכינתך מתוכינו עי"ז אחריך נרוצה, וצ"ל זה כי בשלמא ממה שהשרית שכינתך בתוכינו נרוצה אחריך וכו', אבל ממה שסילקת שכינתך איך נעשה עי"ז אחריך נרוצה. אך הענין כי כתיב שמאלו⁶³ תחת לראשי

54) תלת רישין: זח"ג רפח, א. ראה שער
 האמונה (לאדהאמ"צ) נו, ב הערה 37.
 55) אין קורין אבות אלא לשלשה: ברכות
 טז, ב.
 56) אאלפך חכמה: איוב לג, לג.
 57) עשה רצונו כרצונך: ראה אבות פ"ב,
 מ"ד.
 58) ב' פירושים במדרש: שהשר עה"פ.
 59) אין אנו יכולים לעלות ולראות
 60) הכהנים בעבודתם ולוים בדוכנם: ע"פ
 תפלת מוסף דיו"ט.
 61) כה"ג הוא בחכ': ראה תו"ח שמות
 שצד, א. ת. א. מאמרי אדה"ז הנחות הר"פ ע'
 טז, ו. וראה המשך תער"ב ח"ב ע' תתקפא.
 62) יעקב וישורון: ראה זח"א קעז,
 ב.
 63) שמאלו תחת לראשי: שה"ש ב, ו.

וימינו תחבקני שע"י שמאלו⁶⁴ דוחה נמשך יותר נשיאות ראש מע"י וימינו תחבקני, כי ע"י ימינו תחבקני אינו יכול לגרום⁶⁵ עליו המקבל אלא כאשר יוכל להגיעו ולהשיגו למקבל, אבל אם המקבל כבר ירד כ"כ למטה שאין יד המשפיע יכולה לקרב שם ולהשיגו אין לו עוד תקוה למקבל שיהי' לו עילוי ע"י המשפיע, וכ"ז בימין מקרבת אבל בשמאל דוחה יכול להיות גם מי שנפל במדריגה היותר תחתונה הנה ע"י שמאל דוחה ומבטש אותו מאד אזי בהכרח להמקבל שיזוז ממקומו כי לא יוכל לישאר במקומו מחמת הביטושים, וכאשר כבר ניזוז ממקומו שנפל שם אז יוכל לעלות גם בעילוי המדריגות שלא ה' ביכולתו לעולם לעלות גם מצד הימין המקרבת, וכענין ופרעה⁶⁶ הקריב כו', כי הנה בחי' הקירוב אשר יבא מצד הארת בחי' החסדים אינו מעלה להמקבל כ"א כפי בחי' קבלת כלי של המקבל, אמנם ע"י שמאל דוחה אחר שכבר ניתק ויצא ממקומו הרי יצא מגדר כלי שלו אז יוכל הוא לעלות במדריגה היותר עליונה גם שאין בערכו ושרשו כלל למקבל מצד הכלי שלו, וזהו שמאלו תחת לראשי, ואין הפ'י שמאל דוחה שמלמעלה אלא שהאדם יקח לו בחי' שמאל דוחה דהיינו החשבון איך שהוא רחוק מהשי"ת ונמשך אחר גשמיות ועי"ז יבא לבחי' תחת לראשי שהוא שורש הנשמה, וכן בלויים כתיב ועבד⁶⁷ הלוי הוא שעבודתו מגיע בבחי' הוא, והנה ככהן כתיב אתה וכמ"ש אתה⁶⁸ כהן לעולם, וצ"ל איך לויים שהוא מדת הגבורה גבוה מכהן שהוא בחי' חסד וכידוע שהוא מדריגה גבוה מאתה, כי אתה היינו עלמא דאתגלייא והוא דא עתיקא. אך הענין כי ע"י גבורה מגיע למעלה יותר בבחי' הוא דוקא, הוא דא עתיקא, ואיתא בזהר⁶⁹ שם אלמלא דינא לא אשתכח בעלמא לא הווי ידעי ב"נ מהמנותא עילאה ועי"ש⁷⁰ בבה"ז פ' קרח, ועד"ז אמרו אע"א⁷¹ דלא סליק ב'י נהורא מבטשין ל'י, וזהו רחל⁷² מבכה מאנה להנחם על בניה כי איננו, והקשה⁷³ בזהר כי אינם מבעי' ל'י ומהו כי איננו, אך פ"י כי איננו על הסתלקות אלקות, וזהו כי איננו אין לו וי"ו, כי וי"ו⁷⁴ הוא המשכה וכמו הגדול⁷⁵ הגבור והנורא כי וי"ו⁷⁶ דוהנורא ממשיך מבחי' אל עליון שלמעלה מהשתלשלות, וע"כ ממה שסילקת שכינתך אחריך נרוצה, ולכן אחר ט"ב שהוא סילוק שכינה אזי אח"כ הוא חודש⁷⁷ אלול שאז מאיר י"ג מדה"ר כח על תשובה.

64) שמאל דוחה: סוטה מז, א. וש"נ.
 65) לגרום: כ"ה בכת"י המעתיק.
 66) ופרעה הקריב: בשלח יד, י.
 67) ועבד הלוי הוא: קרח יח, כג.
 68) אתה כהן לעולם: תהלים קי, ד.
 69) בזהר שם אלמלא דינא: זח"ג קעת, ב.
 70) וראה סה"מ תרל"ב ח"א ע' רצב. תרל"ג ח"ב ע' תע.
 71) וע"ש בבה"ז פ' קרח: ביאוה"ז
 לאדהאמ"צ צה, ג.
 72) אע"א דלא סליק: זח"ג קסה, א.
 73) רחל מבכה מאנה להנחם על בניה:
 74) ירמי' לא, יד.
 75) והקשה בזהר כי אינם מבעי' ל'י: זח"א רי, א. זח"ג כ, ב.
 76) וי"ו הוא המשכה: ראה אגה"ת פ"ד.
 77) הגדול הגבור והנורא: ע"פ נחמי"ט, לב.
 78) וי"ו דהנורא: ראה לקו"ת ואתחנן ת, א. מאמרי אדה"ז על ענינים ע' נח. ובהנסמן בהמ"מ שם.
 79) חודש אלול שאז מאיר י"ג מדה"ר: ראה מ"ח מס' אלול פא, ג. פע"ח שכ"ד בתחלתו. וראה לקו"ת ראה לב, סע"א ואילך. ובכ"מ.